

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا
پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش : برنامه ریزی توریسم

عنوان :
نقش تالاب های مازندران در جذب گردشگر
(مطالعه موردی: تماشای پرندگان)

استاد راهنما:
دکتر فاطمه ادیبی سعیدی نژاد

استاد مشاور :
دکتر سعید گیوه چی

پژوهشگر :
ابراهیم طاهری

تابستان ۱۳۹۰

تقدیم به ...

تکیه گاهی که هنوز در حسرتش هستم.....برای پدرم

و تقدیم به

مادر عزیزم و همسر مهربانم

که همواره دعاها و کمکهای بی دریغشان بدرقه ی راهم بوده و باعث موفقیتیم

گشته است ، باشد که گوشه ای از آرزوهای سبزشان را شکوفا کنم.

سپاسگزارى :

ضمن قدردانى و سپاس از زحمات بى شائبه سرکار خانم دکتر فاطمه ادیبى سعدى نژاد در مقام استاد راهنما و جناب آقاي دکتر سعید گیوه چى در مقام استاد مشاور و سرکار خانم دکتر شهره تاج در مقام استاد داور که با راهنمایی های ارزشمند و پرارجشان آموخته های خویش را چون چراغی فرا روی من نهادند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **ابراهیم ظاهری برمایی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۵۱۰۵۰۰۰ در رشته جغرافیا - برنامه ریزی توریسم در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۱ از پایان نامه خود تحت عنوان " نقش تالاب های مازندران در جذب گردشگر (مطالعه موردی - تماشای پرندگان) " با کسب نمره ۱۷/۵۰ و درجه بسیار خوب دفاع نموده

ام بدینوسیله متعهد می شوم :

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی: **ابراهیم ظاهری برمایی**
تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۱۳۹۰/۶/۲۱

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای ابراهیم طاهری برمایی از پایان نامه خود

دفاع نموده و با نمره به حروف و با درجه مورد تصویب

قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	۱-۱- بیان مسئله
۴	۲-۱- هدف های تحقیق
۶	۳-۱- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن
۷	۴-۱- پیشینه تحقیق
۱۰	۵-۱- سؤالات و فرضیه های تحقیق
۱۰	۶-۱- روش تحقیق
۱۱	۷-۱- قلمرو تحقیق
۱۲	۸-۱- محدودیت ها و مشکلات تحقیق
	فصل دوم:
۱۴	۱-۲- مقدمه
۱۴	۱-۱-۲- تعاریف عملی متغیرها و واژگان کلیدی
۱۴	۱-۱-۱-۲- Tourism - توریسم؛
۱۶	۱-۱-۱-۱-۲- پیشینه صنعت توریسم در ایران
۱۸	۲-۱-۱-۲- اکوتوریسم؛ Eco Tourism
۲۱	۱-۲-۱-۱-۲- چشم انداز گردشگری در ایران
۲۲	۲-۲-۱-۱-۲- گردشگری در مناطق حفاظت شده
۲۶	۳-۱-۱-۲- تالاب
۲۷	۱-۳-۱-۱-۲- ارزش و اهمیت تالابها
۳۱	۲-۳-۱-۱-۲- پرنده نگری
۳۵	۴-۱-۱-۲- فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)
۳۷	۱-۴-۱-۱-۲- مدل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی
	فصل سوم:
۴۰	۱-۳- ویژگی های جغرافیایی طبیعی
۴۱	۱-۱-۳- موقعیت منطقه مورد مطالعه
۴۳	۱-۱-۱-۳- زمین شناسی
۴۴	۲-۱-۱-۳- توپوگرافی و خاکشناسی منطقه
۴۶	۳-۱-۱-۳- اقلیم
۵۲	۴-۱-۱-۳- هیدرولوژی و منابع آب
۵۲	۱-۴-۱-۱-۳- آب بندانها
۶۸	۲-۴-۱-۱-۳- تالاب ها
۷۵	۵-۱-۱-۳- رستنی ها
۷۸	۶-۱-۱-۳- حیات وحش
۹۳	۲-۳- جغرافیای انسانی شهرستان و منطقه مورد مطالعه
۹۳	۱-۲-۳- پیشینه تاریخی شهرستان بهشهر
۹۳	۲-۲-۳- پیشینه تاریخی میانکاله
۹۴	۳-۲-۳- وجه تسمیه میانکاله
۹۴	۴-۲-۳- تقسیمات سیاسی بهشهر
۹۵	۵-۲-۳- تقسیمات سیاسی میانکاله

۹۶	۶-۲-۳- ویژگیهای جمعیتی بهشهر
۹۷	۷-۲-۳- ویژگیهای جمعیتی میانکاله
۹۸	۸-۲-۳- ویژگیهای اقتصادی
۹۸	۱-۸-۲-۳- کشاورزی شهرستان
۹۹	۲-۸-۲-۳- کشاورزی میانکاله
۹۹	۳-۸-۲-۳- دامپروری شهرستان
	فصل چهارم:
۱۰۲	مقدمه
۱۰۴	۱-۴- قابلیت‌های اکوتوریستی محدوده مورد مطالعه
۱۰۴	۱-۱-۴- سیمای طبیعی و اکولوژیک پناهگاه
۱۰۵	۳-۱-۴- سیمای انسانی پناهگاه حیات وحش میانکاله و حاشیه آن
۱۰۷	۴-۱-۴- ارزش های تاریخی و دیرینه شناسی خلیج گرگان و تالاب میانکاله
۱۱۰	۵-۱-۴- ارزش های بین المللی خلیج گرگان و تالاب میانکاله
۱۱۱	۶-۱-۴- امکانات و تاسیسات توریستی
۱۱۱	۷-۱-۴- وضعیت ارتباطی پناهگاه حیات وحش میانکاله
۱۱۲	۸-۱-۴- اقامتگاهها و امکانات رفاهی
۱۱۲	۹-۱-۴- تفرجگاه
۱۱۲	۱۰-۱-۴- پست محیط زیست (سرمحیط بانی و محیطبانی)
۱۱۳	۱۱-۱-۴- خدمات مدیریتی
۱۱۴	۲-۴- فعالیت های گردشگری منطقه بر پایه پرندنگری
۱۱۶	۱-۲-۴- بررسی وضع موجود فعالیت های گردشگری در تالاب میانکاله
۱۲۸	۳-۴- بررسی مسائل و مشکلات زیست محیطی میانکاله
۱۲۸	۱-۳-۴- مشکلات زیست محیطی
۱۲۸	۱-۱-۳-۴- مشکلات طبیعی
۱۲۸	۱-۱-۱-۳-۴- بارانهای رگباری
۱۲۹	۲-۱-۱-۳-۴- طوفان های مخرب
۱۲۹	۳-۱-۱-۳-۴- آفات
۱۲۹	۲-۱-۳-۴- مشکلات زیست محیطی انسانی
۱۳۰	۱-۲-۱-۳-۴- مشکلات ساخت و ساز در داخل و حاشیه تالاب
۱۳۰	۲-۲-۱-۳-۴- مشکلات صید غیرمجاز
۱۳۱	۳-۲-۱-۳-۴- مشکلات فاضلابهای صنعتی و خانگی
۱۳۱	۴-۲-۱-۳-۴- مشکلات دامداری و بهره برداری بیش از حد از مراتع
۱۳۲	۵-۲-۱-۳-۴- اثرات سموم کشاورزی و کود های شیمیائی
	فصل پنجم:
۱۳۴	۱-۵- نتیجه گیری
۱۳۷	۲-۵- آزمون فرضیه ها
۱۳۹	۳-۵- پیشنهادات
۱۴۰	۴-۵- پیشنهادات برای محققین بعدی
۱۴۲	پیوست
۱۴۸	منابع

فهرست جداول

- جدول ۱-۲ - مهمترین مزایای بهره گیری از صنعت گردشگری ۲۳
- جدول ۲-۲ - ارزش گذاری شاخص ها نسبت به هم ۳۸
- جدول ۳-۱ سری های مختلف خاک منطقه مورد مطالعه ۴۴
- جدول ۳-۲ موقعیت ایستگاههای هواشناسی موثر در مطالعه ۴۶
- جدول ۳-۳ مقادیر بارندگی سالانه ایستگاههای موثر بر میانکاله ۴۸
- جدول ۳-۴ درصد بارندگی در فصول مختلف ۴۹
- جدول ۳-۵ تبخیر و تعرق پتانسیل ایستگاهها ۵۱
- جدول ۳-۶ - تعداد شهرها، بخش و دهستانهای شهرستان بهشهر نسبت به استان ۹۵
- جدول ۳-۷ - سهم جمعیت شهرستان از کل استان ۹۷
- جدول ۴-۱ - سن و جنسیت پرنده نگرها بر اساس ۳ گروه تقسیم بنده شده ۱۱۵
- جدول ۴-۲ - ضریب اهمیت پارامترهای ۴ گانه زیست محیطی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و زیربنایی بر اساس نظر کارشناسان و گردشگران و مسافران ۱۱۷
- جدول ۴-۳ - رتبه بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها عوامل زیست محیطی ۱۱۸
- جدول ۴-۴ - رتبه بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای عوامل فرهنگی- اجتماعی ۱۲۰
- جدول ۴-۵ - رتبه بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای عوامل اقتصادی ۱۲۲
- جدول ۴-۶ - رتبه بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای عوامل زیربنایی ۱۲۴

فهرست اشکال

- شکل شماره ۱-۳- تصویری از نوع خاک منطقه ۴۵
- شکل شماره ۲-۳- تصویری از آبیندان لنگور ۵۷
- شکل شماره ۳-۳- تصویری از آبیندان آغوزین ۵۹
- شکل شماره ۴-۳- تصویری از آبیندان روشندان ۶۱
- شکل شماره ۵-۳- تصویری از آبیندان انارمرز ۶۲
- شکل شماره ۶-۳- تصویری از آبیندان مرزون آباد ۶۳
- شکل شماره ۷-۳- تصویری از آبیندان زارکتی ۶۴
- شکل شماره ۸-۳- تصویری از آبیندان لاریم ۶۵
- شکل شماره ۹-۳- تصویری از آبیندان الله مرز ۶۷
- شکل شماره ۱۰-۳- تصویری از آبیندان زاغمرز ۶۷
- شکل شماره ۱۱-۳- تصاویری از پوشش گیاهی منطقه ۷۷
- شکل شماره ۱۲-۳- تصاویر منتخب فون تالاب ۸۱
- شکل شماره ۱-۴- نمایی از باقیمانده قلعه نظامی متروکه مربوط به ارتشی های روسیه تزار در جزیره آشوراده ۱۰۷
- شکل شماره ۲-۴- نمایی از باقیمانده زندان و شکنجه گاه نظامیان و برخی از مردم در مجاور خلیج در جهانشاهی ۱۰۸
- شکل شماره ۳-۴- تصویری از گورستان باقیمانده نظامیان تزار روسی در مرتع میان قلعه شبه جزیره میانکاله ۱۰۹
- شکل شماره ۴-۴- باقیمانده قلعه نظامی روسیه تزاری در جزیره آشوراده ۱۱۰
- نمودار ۱-۴- نمودار تعداد سال های پرنده نگری پرسش شونندگان ۱۱۵
- نمودار ۲-۴- نحوه آشنائی منطقه توسط پرنده نگرها (درصد) ۱۱۶

فهرست نقشه ها

- نقشه شماره (۱-۱): نقشه محدوده مورد مطالعه ۱۱
- نقشه شماره (۱-۲): نقشه استان مازندران ۴۰
- نقشه شماره (۱-۳): موقعیت میانکاله در ایران و مازندران ۴۱
- نقشه شماره (۲-۳): موقعیت اکوسیستم های آبی و خشکی تالاب میانکاله (تصویر ماهواره IRS
(..... ۴۲
- نقشه شماره (۳-۳): نقشه زمین شناسی منطقه مورد مطالعه ۴۳
- نقشه شماره (۴-۳): سربهای مختلف خاک در محدوده مورد مطالعه ۴۵
- نقشه شماره (۶-۳): موقعیت ایستگاههای هواشناسی موثر بر خلیج گرگان و میانکاله ۴۷
- نقشه شماره (۷-۳): نقشه برخی از آب بندانها در حوزه آبریز تالار ۵۵
- نقشه شماره (۸-۳): نقشه هوایی مجموعه تالاب های بین المللی فریدونکنار ۷۰
- نقشه شماره (۹-۳): شبکه آبراهه های حوزه خلیج گرگان ۷۲
- نقشه شماره (۱۰-۳): نقشه هوایی تالاب بین المللی و ذخیره گاه بیوسفری میانکاله ۷۴
- نقشه شماره (۱۱-۳): پراکنش گونه های جانوری میانکاله ۸۰
- نقشه شماره (۱۲-۳): پراکنش نمایه های اقتصادی - اجتماعی تالاب میانکاله ۱۰۰

چکیده

جاذبه های گردشگری در گسترده مکانی و زمانی از سرمایه های منحصر به فرد بشمار می روند. در روند برنامه ریزی توسعه اقتصادی ، برنامه ریزی استفاده از صنعت گردشگری در بالا بردن ارزش حفاظتی و اقتصادی آن ناحیه از نظر مکانی و زمانی نقش بسزایی دارد. استفاده از منابع پایدار تالابها به عنوان زیباترین چشم اندازهای طبیعی، می تواند علاوه بر حفظ آن، به توسعه اقتصادی جوامع محلی منتهی گردد. در این تحقیق به نقش تالاب های استان مازندران (مطالعه موردی: تالاب میانکاله) در جذب صنعت گردشگری پرداخته شده است. هدف از این مطالعه ، شناسایی و معرفی پتانسیل ها و توان های بالقوه اکوتوریسم از منظر کارشناسان و گردشگران در منطقه میانکاله ، با هدف حفظ منابع زیستی موجود در تداوم پایداری آنها و تقویت توان های اکوتوریستی منطقه در راستای افزایش تعداد گردشگران و رونق گردشگری در منطقه می باشد. از همین رو ، در این مطالعه با استفاده از مدل تحلیلی AHP-SWOT ، مهمترین نقاط قوت و فرصت ها، ضعف و تهدید شناسایی شده و این نقاط به صورت کمی در آورده ، تا تصویر روشنی از مهمترین عوامل جذب گردشگر به منطقه و همچنین چگونگی بهره گیری از منابع پایدار تالاب بین المللی میانکاله از طریق توسعه گردشگری ارائه گردد.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم- میانکاله AHP-SWOT

فصل اول

مقدمه و کلیات

۱-۱- بیان مسئله

جاذبه های گردشگری در گستره مکانی و زمانی از سرمایه های منحصر به فرد بشمار می روند. در روند برنامه ریزی توسعه اقتصادی، برنامه ریزی استفاده از صنعت گردشگری در بالا بردن ارزش اقتصادی آن ناحیه از نظر مکانی و زمانی نقش بسزایی دارد. یکی از جنبه های مهم صنعت گردشگری، طبیعت گردی (اکوتوریسم) می باشد که از ابعاد مهم آن گردش، تفریح و اوقات فراغت، فعالیت های علمی و پژوهشی است. این صنعت به عنوان جهانگردی زیست محیطی یا جهانگردی محیطی شناخته می شود که به دومین صنعت پول ساز جهان تبدیل گردیده است (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۸۸). یکی از مهمترین چشم اندازهایی که به عنوان جاذبه های گردشگری شناخته می شوند تالاب ها هستند.

تالاب ها به عنوان بوم سازگان آبی، زیستگاه و ضامن بقای گونه های گیاهی و جانوری بی شماری از جمله پرندگان آبی و کنارآبی به شمار می روند. همچنین به دلیل دارا بودن پتانسیل بالقوه اقتصادی اجتماعی، علمی، تفریحی و تفریحی منابع پر انرژی و پر درآمدی محسوب می شوند. تالاب ها ۶ درصد کره زمین را می پوشانند و ۲۰ درصد زیستگاه های با تنوع زیستی بالا را تشکیل می دهند (Dugan, 1990). کنوانسیون بین المللی رامسر^۱ تالاب را چنین تعریف کرده است: «مناطق مردابی، آب مانده، اراضی سیاه خیس باتلاقی و برکه ها که مصنوعی یا طبیعی به طور دائم یا موقت، دارای آب ساکن یا جاری، با مزه شیرین یا شور و لب شور بوده و همچنین مناطق ساحلی دریاها که هنگام جزر، ارتفاع آب بیشتر از ۶ متر نباشد.»

تالاب ها و دریاچه های ایران یکی از بهترین فرصت های گردشگری نوین محسوب می شود. چرا که در سراسر کشور از شمال تا جنوب با توجه به شرایط و اقلیم آب و هوایی دریاچه ها و تالاب های بی نظیری وجود دارد که هر یک بسته به منطقه دارای جاذبه های گردشگری منحصر به فردی هستند، اما متأسفانه تالاب و دریاچه گردی هم مانند بسیاری از طبیعت گردی های دیگر در حاشیه سایر گردشگری ها قرار گرفته و تا اندازه زیادی از دید مسافران و توریست ها جا مانده است (نگارنده).

استان مازندران در شمال کشور با داشتن ۲ تپ متفاوت از تالاب ها (طبیعی و مصنوعی)، هر ساله شاهد حضور میلیونها پرندگان مهاجر آبی و کنار آبی بخصوص از عرض های شمالگان است. در ورای زیبایی های شگفت آور این بوم سازگان های طبیعی در استان مازندران (تالاب بین المللی میانکاله)، وجود اکوسیستم های آبی انسان ساخت نظیر تالاب های مصنوعی

¹-Ramsar convention

(مجموعه تالاب های بین المللی فریدونکنار) و آب بندان ها (زرین کلا، مرزون آباد و ...) بر تنوع و پیچیدگی زیستی مناطق افزوده است.

تالاب بین المللی میانکاله یکی از پناهگاههای مهم حیات وحش کشور است که با توجه به ویژگی های بوم شناختی، به عنوان رویشگاه و زیستگاه تعداد بیشماری از گونه های در معرض خطر و بویژه پرندگان مهاجر است. همچنین این تالاب در سال ۱۳۵۵ به عنوان یکی از ذخیره گاههای زیست سپهر به کمیته برنامه انسان و کره مسکون یونسکو معرفی شد (بهروزی راد، ۱۳۸۷). در واقع این تالاب به همراه مجموعه تالاب های فریدونکنار، به عنوان دو تالاب بین المللی استان مازندران شناخته می شوند. مجموعه تالاب های بین المللی فریدونکنار نیز علاوه بر دارا بودن خصوصیات زیستگاهی ویژه، هر سال از اواسط شهریور تا اوایل فروردین پذیرای انواع پرندگان مهاجر خصوصاً گونه در خطر انقراض درنا سبیری (*Grus leucogranus*) است، و همچنین سیستم صید پرندگان بنام دامگاه با پیشینه ای کهن که در آن گونه های خاصی از پرندگان مهاجر به شیوه ای سنتی به دام می افتند و نوع مالکیت خصوصی و تفاهم ایجا شده بین دامگاه داران و برنج کاران و همچنین تراکم در هکتار بالای این منطقه که امکان مشاهده مجموعه ای از گونه های کمیاب را در وسعت کم فراهم می سازد از ویژگی های برجسته این منطقه به شمار می رود به طوری که به همراه تالاب بین المللی میانکاله، مورد توجه خاص مجامع علمی و کنواسیون هایی همچون کنواسیون رامسر، کنواسیون حفظ و حمایت از گونه های مهاجر (CMS)^۱ سازمان بین المللی حمایت پرندگان (BI)^۲، دفتر بین الملل پژوهش های پرندگان آبی و تالاب ها (WI)^۳ و غیره می باشد.

از طرفی نمونه های ارزشمند دیگری که در مازندران تحت عنوان آب بندان نامیده می شود، از اجزاء مهم سیستم های آبیاری سنتی احداث شده توسط کشاورزان است که به منظور ذخیره و انتقال آب به مزارع ساخته شده اند. با گذشت زمان و با رشد پوشش گیاهی آبی و کنار آبی در این آب بندان ها، سبب شده که این بوم سازگان های انسان ساخت به عنوان محلی برای تغذیه، استراحت، زمستانگذرانی، آشیان سازی و زادآوری پرندگان بومی و مهاجر تبدیل شوند. آب بندان ها توسط مردم بومی مدیریت شده و سازمان حفاظت محیط زیست مستقیماً دخالتی در اداره آنها ندارد.

بنابراین استان مازندران با توجه به وجود جاذبه های طبیعی و زیستگاه های منحصر به فرد پرندگان مهاجر آبی و کنار آبی، دارای پتانسیل های بالقوه ای از نظر اکولوژیک برای جذب گردشگر می باشد. از آنجا که گردشگری و اقتصاد گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد بین الملل است و از سویی دیگر طبق نظر بسیاری از برنامه ریزان به عنوان رکن اساسی توسعه پایدار (Sustainable Development) از آن یاد می شود که می تواند با برنامه ریزی اصولی و مناسب و شناسایی مزیت ها و محدودیت های گردشگری نقش

1- Conservation of Migratory species of Wild Animal

2- Birdlife International

3- Wetland International

موثري را در توسعه اين مناطق و در نتيجه توسعه ملي و تنوع بخشي به اقتصاد محلي و ملي داشته باشد.

۱-۲- هدف هاي تحقيق

راهبردهاي مديریتی، اساس يك طرح مديریتی گردشگری را تشكيل مي دهند. راهبردهاي مديریتی، فعاليت هاي گردشگری را تعيين مي کنند که در اهداف حفاظتي مناطق داراي ارزش حفاظتي زيست محيطي نقش دارند. با اين وجود اين راهبردها را حتي مي توان براي پيشرفت گردشگری در مناطقي بکار برد که رسماً تحت حفاظت قرار نگرفته اند (نظير آب بندان ها). براي حصول اطمینان از پايداري گردشگری در اين مناطق، لازم است برنامه مديریتی مبتني بر ارائه راهبردهاي عملي در جهت توسعه گردشگری اجرا شود تا تمام ذی نفعان به صورت پويا در آن درگیر باشند (Ceballos-Lascurain, H. 1996). پرنده نگرى یکی از کم هزینه ترین و سالم ترین گردشگری های نوین محسوب می شود که می تواند در راهبردهای مدیریتی تالاب ها جهت حفظ و حراست از تنوع زیستی، اشاعه فرهنگ طبیعت دوستی، تفریحات سالم و افزايش درآمد های افراد بومی و ... نقش اساسی داشته باشد.

از طرفي، نقش موثر منابع محيطي در ادامه روند توسعه پايدار و حفظ اکوسیستم هاي طبيعي سبب شده تا در چند دهه اخير، توجه اقتصاددانان به نقش هاي غير بازاري اين منابع متمرکز شود. با توجه به اينکه منابع محيطي بيش از آنکه منافع مستقيم اقتصادي داشته باشند، داراي منافع مستقيم بي شماری هستند، عدم درك صحيح از کارکردها و خدمات توليد شده توسط اين منابع خطر جدي براي جامعه محسوب مي شود. در واقع عدم اطلاع و آگاهی نسبت به ارزش کل کالاها و خدمات ارائه شده از سوي منابع محيطي باعث نادیده گرفته شدن آثار زيست محيطي و در نهايت تخریب آنها مي شود. با تخریب و از بين رفتن منابع محيطي، کيفيت و کميت خدماتي که از طريق آنها نصیب جامعه مي شود، تقليل مي يابد. اطلاع از ميزان مناعی که با تخریب منابع محيطي از دسترس جامعه خارج مي شود، انگیزه حفاظت از آنها را در جامعه ايجاد مي کند (Farber and et al., 2006).

با وجود رشد آگاهی مردم و کشورها نسبت به اهميت محيط هاي طبيعي، بویژه تالاب ها، هنوز درك واقعي از اهميت، کارکرد و حساسيت اين زیستگاه هاي حياتي و پیچیده در کشورهاي در حال توسعه بسيار پائين است. بسياري از دانشمندان محيط زيست و اقتصاددانان معتقدند که بسياري از کارکردهاي تالاب ها، بویژه منافع اقتصادي آنها بر پایه جذب گردشگر، مورد توجه قرار نگرفته و بر همین اساس در طی دهه هاي اخير، توسعه گردشگری بر مبناي بهره گيري از منابع پايدار تالاب ها مورد توجه قرار گرفته است (Baker., 2008).

با توجه به اهميت تالاب هاي استان مازندران از جمله تالاب بين المللي میانکاله از دیدگاههاي اکولوژیک، اقتصادي، اجتماعي و زیبایی شناسي، مطالعه نقش اين تالاب در جذب گردشگر بخصوص بر پایه جذب پرنده نگرى به موازات معيارهاي حفاظتي از اين زيست بوم ها ضروري و توجیه پذیر است. بدیهی است استراتژی درآمدزایی از پدیده گردشگری در کنار

حفاظت از این منابع طبیعی و خدادادی می تواند برای سایر اکوسیستم های آبی (تالاب های مصنوعی و آب بندان ها) در پهنه استان های شمالی قابل بسط باشد. شایان ذکر است تالاب های بین المللی ایران با مساحتی معادل ۱/۵ میلیون هکتار در هر سال می توانند درآمدی معادل ۳ میلیون دلار ایجاد کنند (منصوری، ۱۳۸۷)، بنابراین ضرورت انجام تحقیق پیرامون کارکردهای اکولوژیک تالاب ها بخصوص در زمینه جذب گردشگر مبتنی بر تماشای پرندگان را بر ما روشن می سازد. لذا، اهداف آرمانی و کلی این تحقیق عبارت است از:

اهداف آرمانی

- ۱- وضعیت گردشگری تالاب میانکاله بر پایه پرنده نگری
- ۲- بررسی سلامت اکوسیستم تالابی برای آینده از طریق توسعه گردشگری

اهداف کلی

- ۱- ارائه تصویر روشن از شرایط موجود گردشگری تالاب بین المللی میانکاله با استفاده از مدل AHP
- ۲- بررسی پتانسیل پرنده نگری در تالاب بین المللی میانکاله و خصوصیات پرنده نگرها (جنس، سن و تجربه و ...)

۱-۳- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

همانگونه که می دانیم تحقق توسعه پایدار گردشگری در گرو لحاظ نمودن سه رویکرد همه جانبه نگر و کل گرا، آینده نگر و مساوات گرا است. نگرش اول بر این باور است که توسعه، هنگامی پایدار است که در بستر سیاسی، اقتصادی و اکولوژیک ملاحظه گردد. در رویکرد دوم، برآورد احتیاجات کنونی گردشگران، جامعه میزبان و به موازات آن محافظت و پاس داشت از محیط زیست و حفظ فرصت های برابر برای آیندگان مطرح است. از آنجایی که برنامه ریزی اصولی و مناسب و شناسایی مزیتها و محدودیت های گردشگری نقش موثری در حفظ و حمایت از تالاب ها و توسعه ملی و تنوع بخشی به اقتصاد ملی دارد، مدل های مختلفی در دنیا جهت نیل به این هدف طراحی شده است. در این مطالعه ابتدا با استفاده از مدل AHP وضع موجود تالاب میانکاله بررسی و سپس وضعیت پرنده نگری در منطقه و نقاط ضعف و قوت آن مطالعه می گردد.

۱-۴- پیشینه تحقیق

علی رغم وجود جذابیت های بالقوه طبیعی در ایران و توجه و گرایش گردشگران به سفرهای اکوتوریستی، تحقیقات و پژوهش در حیطه پرنده نگری بسیار ضعیف بوده است. در واقع می توان اذعان داشت که با توجه به جستجو در پایان نامه ها در سایت irandoc و همچنین سایت فارسی نمایه مقاله sid.ir نشان می دهد که در ایران مطالعه ای در خصوص بحث پرنده نگری و جزئیات آن پرداخته نشده است. در خصوص وضع موجود گردشگری در تالاب ها و سایر مناطق توریستی کشور مطالعاتی صورت گرفته است که به برخی از آنها اشاره می گردد.

ابراهیم زاده- ع، آقاسی زاده-ع، ۱۳۸۸؛ تحلیل عوامل موثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار، مجله مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، سال اول، شماره اول، صفحه ۱۰۷-۱۲۸. تحلیل های در این مطالعه نشان داد که این منطقه علی رغم برخورداری از ظرفیت تبدیل شدن به یک منطقه نمونه گردشگری، موانع اصلی در راه رسیدن به این هدف را تعدد تصمیم گیران و مسائل مدیریتی، کمبود زیرساخت ها و ضعف تبلیغات دانسته است. در این مطالعه مشخص گردید که وجود زمینه اشتغال زایی، درآمد ارزی و سرمایه گذاری زیربنایی به عنوان مهمترین فرصت ها و وجود آثار تاریخی، جاذبه های ورزشی - تفریحی و برخورداری از سواحل شنی و جذابیت های طبیعی به عنوان نقاط قوت و جاذب در کنار امکان توسعه و اصلاح نهادهای مدیریتی، تقویت تبلیغات، تعامل و هم فکری بین مسئولان منطقه و سازمان های مرتبط با گردشگری و مردم و توسعه اکوتوریسم شناخته است.

انگبینی، س.، عابدی، ا.، ساززاده، ع.، ۱۳۸۷: توسعه گردشگری تالاب هامون. اولین همایش ملی تالاب های ایران. در این مطالعه، پتانسیل های جذب گردشگر از تالاب هامون، جاذبه های طبیعی، زیستگاه منحصر به فرد پرندگان مهاجر آبی و کنار آبی بیان شده است. در این مطالعه، نقاط قوت و ضعف، فرصت و تهدید تنها بصورت کیفی بیان شده است.

صائب، ک.، نعمت گرگانی، خ.، میرکریمی، ا.، ۱۳۸۹: تدوین استراتژی مدیریتی منطقه گردشگری و طبیعی الموت به روش SWOT و ارزیابی عملکرد زیست محیطی (EPE). چهارمین همایش تخصصی مهندسی محیط زیست. دانشگاه تهران. استفاده از پتانسیل های منطقه جهت حفاظت از گونه های در خطر انقراض، معرفی دریاچه اوان به عنوان یکی از آثار طبیعی ملی، نظارت جدی و پیگیر بر تغییر کاربری زمین های پیرامونی، معرفی منطقه به سازمان یونسکو جهت دریافت تسهیلات مالی و ...، معرفی ارزش های طبیعی و اقتصادی از طریق رسانه جهت افزایش آگاهی عموم مردم، برخورد قانونی با شکارچیان غیرقانونی و اعمال مجازات های مالی برای متخلفین، گسترش استفاده از کشاورزی ارگانیک و پایدار در منطقه و افزایش بودجه مطالعات علمی و پژوهشی در منطقه و از مهمترین نتایج حاصل از این مطالعه بوده است.

اما در بررسی متون خارجی مشخص شد که پرنده نگری به عنوان یکی از فعالیت های نوین گردشگری می دانند که در پیشبرد اهدافی نظیر حفاظت از تنوع زیستی و افزایش سطح درآمد در جوامع محلی و اشاعه فرهنگ آنها است.

Hvenegaard در سال ۲۰۰۲ در مطالعه خود، گروه های پرنده نگر را به ۳ دسته تقسیم نمود:

۱- مبتدی

۲- میانه

۳- مجرب و کارآموده

که در میزان علاقه مندی به فعالیت های حیطة پرنده نگری با هم متفاوت عمل می کنند. پرنده نگرهای مجرب آن دسته از افرادی هستند که آشنایی کامل به پرندگان داشته و حتی پرندگان را از راه دور و یا در آسمان بر اساس شیوه پرواز شناسایی می کنند.

Scott و Thigten در سال ۲۰۰۳ در مطالعات خود عنوان نمودند که گرایش های متفاوتی در پرنده نگرها از سطح مهارت و تعهدات خود به محیط زیست و همچنین اهمیت دادن به تسهیلات و خدمات از سوی متولیان مناطق گردشگری وجود دارد.

Lee و Scott در سال ۲۰۰۴ بیان داشتند که تفرج ویژه گراها (نظیر پرنده نگری) می تواند در ۳ بخش خلاصه گردد:

۱- رفتار آنها در مقابل پرندگان

۲- مهارت و دانش

۳- تعهد به اخلاق و حفاظت از محیط زیست بخصوص زیستگاه پرندگان
سایر مطالعات در خصوص گردشگری بصورت ذیل است:

Hill, T., Westbrook, R. 1997: *SWOT analysis: It's time for a product recall.* Long Range Planning, Vol, 30(1).14-18.

Ming. Lu; Shengsheng Gong.2002: *Study of sustainable development of wetland tourism.* Forest Inventory and Planning, Vol.9:45-48.

Herath.G. 2002: *Research Methodologies for Planning Eco-tourism and Nature Conservation.* Tourism Econ.Vol. 8: 77-101.

Mohaptra. P.C., 2008: *Strategic Development Wetlands: An Ecotourism Perspective.* ICFAI J. of Business Strategy, Vol.5 (1): 21 – 29.

Hwey-Lian H, Chang-Po C, Yaw-Yuan L., 2004: *Strategic Planning for Wetland Conservation Greenway along the West Coast of Taiwan.* J.of Ocean and Coastal Manage.Vol.47 (5–6): 257–272.

Lance H. G., Steve R. C., Carl F., Per O., Garry P., 2006: *Water RATs (Resilience, Adaptability, and Transformability) in Lake and Wetland Social-Ecological Systems.* Ecology and Society. Vol 11(1): 16-24.

۱-۵- سوالات و فرضیه های تحقیق

- سوالات تحقیق

۱- با توجه به زیرساخت های موجود، وضعیت گردشگری در منطقه چگونه ارزیابی می شود.

۲- تالاب بین المللی میانکاله جهت توسعه گردشگری بخصوص بر پایه پرند نگر (با توجه به

ویژگی های شناخته شده اکولوژیکی و بر اساس معیار های لازم) چه جایگاهی دارد.

۳- پرند نگرها (Birdwatchers) بیشتر از کدام گروه از اقشار جامعه هستند.

- فرضیه های تحقیق

۱- توسعه گردشگری در منطقه با توجه به وضعیت موجود در حد مطلوب ارزیابی می شود.

۲- پرند نگر (Birdwatching) به عنوان یکی از مهمترین فالیت های گردشگری های نوین در عصر حاضر می تواند به مدیریت گردشگری در تالاب بین المللی میانکاله کمک کند تا موقعیت خود را در رابطه با توسعه گردشگری در منطقه اشاعه داده و از آن به عنوان مبنایی برای توسعه سیاست های اقتصادی - حفاظتی استفاده شود.

۳-۳- اغلب پرند نگرها از اقشار تحصیل کرده با بنیه مالی مناسب هستند که تجربیات آن ها در حیطه پرند نگر مبتدی است.

۱-۶- روش تحقیق

این تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی است. برای جمع آوری اطلاعات و داده های مورد نیاز

از

بررسی های اسنادی و کتابخانه ای و مطالعات میدانی استفاده شده است و سپس با توجه اطلاعات بدست آمده، به بررسی وضعیت کلی گردشگری در منطقه پرداخته شده است. جهت بررسی وضع موجود تالاب میانکاله از دیدگاه عوامل اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی - زیست محیطی و زیربنایی نیز از مدل AHP استفاده گردید و مطابق با این مدل کلیه نقاط ضعف و قوت و فرصت ها و تهدیدها در منطقه اولویت بندی شدند. جهت رسیدن به این هدف نسبت به تکمیل پرسشنامه از مردم و مسئولان مرتبط (به عنوان جامعه میزبان) و حضور میدانی در تالاب بین المللی میانکاله اقدام گردید.

۱-۷- قلمرو تحقیق

محدوده مورد مطالعه، منطقه نمونه گردشگری شبه جزیره میانکاله در استان مازندران و در ۱۲ کیلومتری شمال شرق شهرستان بهشهر واقع گردیده است. این منطقه علاوه بر اینکه عنوان پناهگاه حیات وحش دارد، در مجامع بین المللی تحت عناوین تالاب بین المللی و ذخیره گاه زیستکره شناخته می شود. همچنین محدوده مورد مطالعه از سوی هیات محترم دولت نهم نیز به عنوان منطقه نمونه گردشگری بین المللی به ثبت رسید.